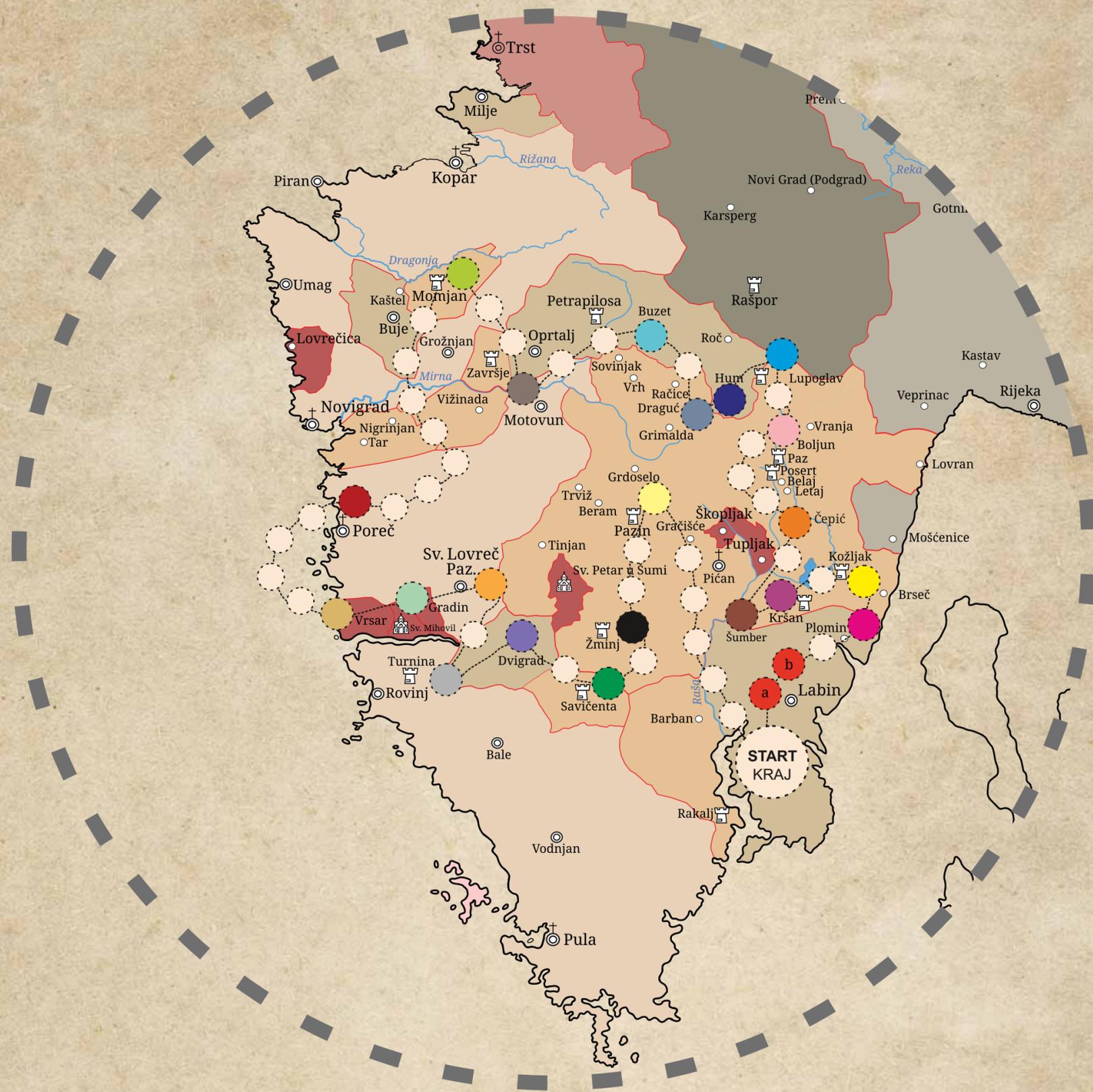

DIDAKTIČKO-METODIČKA IGRA

TRAGOM KAŠTELA

autori igre: 2. razred opće gimnazije Srednje škole Mate Blažina Labin(2023./2024.) s mentoricom profesoricom povijesti Dijanom Muškardin. Igra je osmišljena na satu povijesti u sklopu zavičajnog županijskog projekta Tragom kaštela.

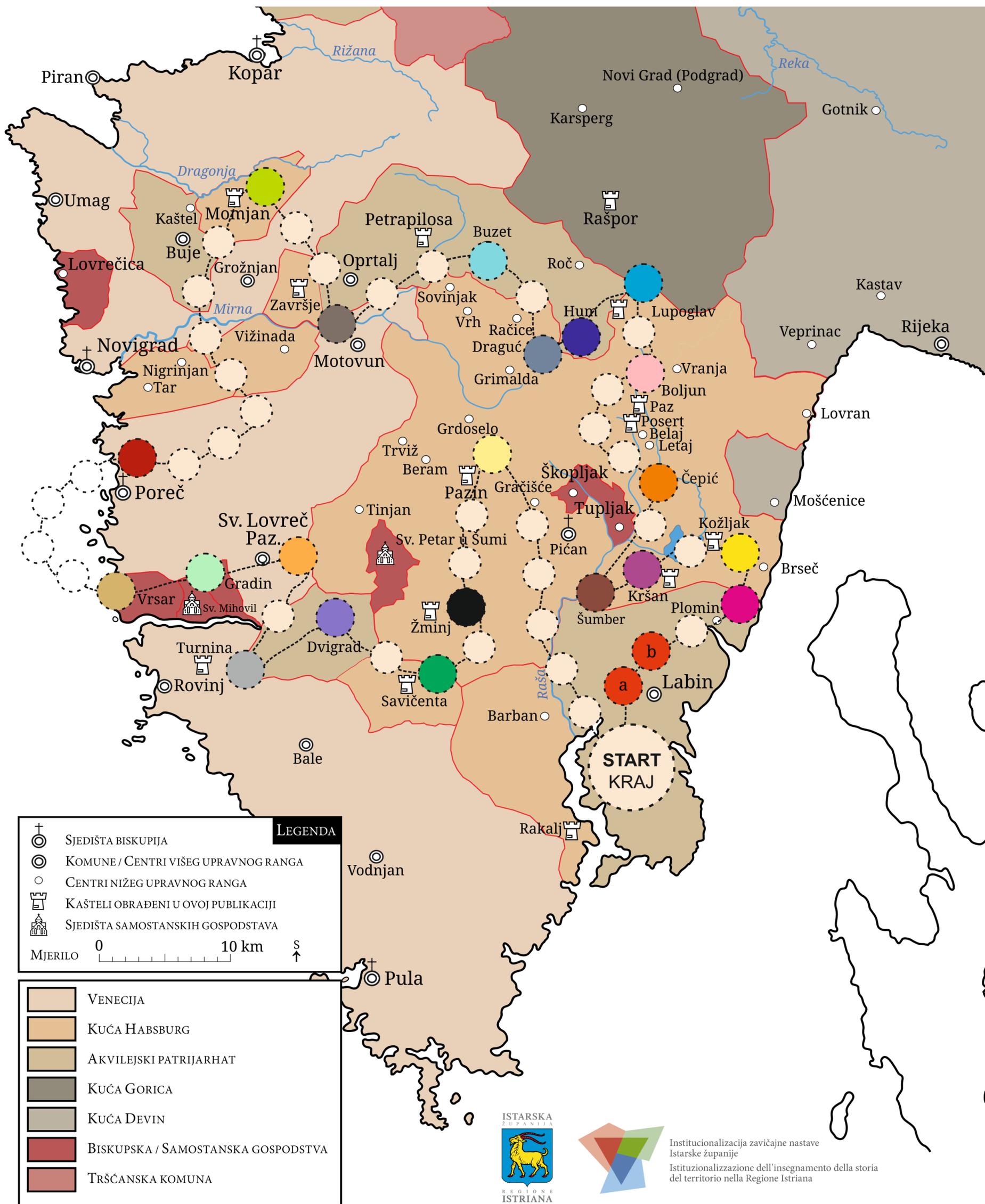
Srednja škola
Mate Blažina
Labin

Institucionalizacija zavičajne nastave
Istarske županije
Istituzionalizzazione dell'insegnamento della storia
del territorio nella Regione Istriana

Politička karta Istre 1374. godine, autor: Josip Banić

* Izvor: *ISTARSKI KAŠTELI* Istarska županija – Regione Istriana i Mara d.o.o. Pula

Politička karta Istre 1374. godine, autor: Josip Banić

* Izvor: ISTARSKI KAŠTELI Istarska županija – Regione Istriana i Mara d.o.o. Pula

Upute za didaktičko-metodičku igru TRAGOM KAŠTELA

Ova igra započinje se postavljanjem igrače ploče (karta sa srednjovjekovnim kaštelima) i figurica. Također je potrebna kocka koja je označena točkama sa šest različitih brojeva, svaka na svom kvadratu. Za igru su potrebna najmanje dva igrača, a moguće je odigrati i u parovima ili skupinama.

Igra započinje na području Labinštine (cilj i završetak igre) i tu se postavljaju figurice igrača. Cilj je igre prošetati po Istri i upoznati se sa srednjovjekovnim kaštelima. Prije samog ulaska u kaštel označeno je polje u boji. Kada igrač stigne do obojenog polja ima zadatak odgovoriti na postavljena pitanja. Pitanja se nalaze na osmišljenim karticama. Točni odgovori omogućuju igraču prolaz kroz kaštel. Pobjednik je onaj koji je tijekom šetnje točno odgovorio na sva pitanja i prošao cijeli krug po označenim poljima ploče, od početka do završnih polja. Na samom početku igre, baca se kockica. Prvi kreće u obilazak igrač s najveće dobivenim brojem.

Ovakve igrice sa zavičajnom tematikom osim što pomažu učenicima u razvijanju motoričke sposobnosti, komunikaciji i snalaženju na samoj karti Istre, omogućuju učenicima razvijanje zavičajne pismenosti. Upravo u komunikaciji i interaktivnosti sa zavičajnim temama, učenici kroz igru tragaju za zavičajnim vrijednostima te aktivno uče i ostvaruju komunikaciju s kulturnom zavičajnom baštinom, a sve s ciljem ugrađivanja zavičajnih vrijednosti u osobni identitet.

BOLJUN

1. Kada se spominje prvi puta kaštel?
2. Opiši kako izgleda?
3. Koja je primarna funkcija ovog kaštela?

Kaštel Boljun se spominje prvi puta 1064. u vladarskoj darovnici Henrika IV. istarskom markizu Ulrichu Weimarskom i 1102. u darovnici istarskog markgrofa Ulricha II. akvilejskom patrijarhu pod nazivom Bagnoli, te ostaje u njegovoj vlasti do 14. stoljeća. Boljun je bio utvrda koja je imala cilj

braniti put od srednje Istre preko Učke u Liburniju. Glavna je zadaća Boljnskog kaštela bila obrambena funkcija.

Boljunski je kaštel nalazi se 3,5 km jugozapadno od Vranje, a ima oblik ograđenog kvadrata te istaknutu okruglu trokatnu kulu. U utvrdu se moglo ući kroz troja vrata: vanjska polukružna na desnom uglu predziđa, zatim kroz ulaz koji se nalazi u jednom pregradnom zidu i na kraju kroz vrata koja su smještena u glavnim zidinama. Kaštel građen je i nadograđivan od 11. do 17. stoljeća, a u vrijeme ratova (Uskočki rat) uspješno je pružao utočište stanovnicima Boljuna i okolice.

Izvori:

Slaven Bertoša, Osebusjno mjesto austrijske Istre. Lupoglavski kraj u srednjem i novom vijeku, Zagreb: Srednja Europa, 2011., 257.

<https://central-istria.com/atrakcije/kultura/boljunski-kastel>

BUZET

1. Koje godine i koji je prvi pisani trag?
2. Opiši kako izgleda kaštel?
3. Objasni ime kaštela.

Petrapilosa je srednjovjekovni kaštel koji se nalazi nekoliko kilometara zapadno od Buzeta, smješten na 119 metara nadmorske visine iznad doline Bračane. Prvi se put spominje u darovnici kojom akvilejski patrijarh Rodoald daje kaštel

porečkoj biskupiji 965. g., dok ga u 13. stoljeću patrijarsi daju u feud njemačkoj viteškoj obitelji koja iz njegova naziva izvodi i svoje prezime: de Pietrapelosa. Pojavljuje se u i u Istarskom razvodu, a od 1440. Venecija ga daje plemiću Nicoli Gravisiju.

Tijekom povijesti Kaštel je bio pretežito vojna utvrda, a napuštena je nakon velikog požara prije 300 godina. Građevina se sastoji od stambene zgrade, dvorske kapele Sv. Marije Magdalene iz 12. stoljeća te glavne kule poligonalnog oblika. Okružuje ga pojas zidina, a na zapadnoj strani je izgrađen stambeni dio na samoj litici tako da na tome dijelu nema zidina. Zidovi su sačuvani do izvorne visine, tri stambena kata, a glavna je kula u kojoj se povremeno živjelo, sačuvana u izvornoj visini četiri kata. Na zapadnom zidu je kamena ploča s rupom u sredini (latrina) - preteča današnjeg toaleta (u ono vrijeme simbol zavidne razine komfora i higijene) - koja je postavljena iznad litice.

Izvor:

<https://commons.m.wikimedia.org/w/index.php?search=+Pietrapelosa&title=Special:MediaSearch&type=image>

[https://enciklopedija.cc/wiki/Kostel_\(Buzet\)](https://enciklopedija.cc/wiki/Kostel_(Buzet)),

<https://www.tz-buzet.hr/hr/kultura/znamenitosti/kastel-pietrapelozo>,

<https://croatiatravelreviews.com/kastel-petrapilosa-pietrapelosa/>

ČEPIĆ

1. Gdje je točno smješten kaštel Čepić?
2. Koja je obitelj vladala tim kaštelom i okolnim prostorom?
3. Što se dogodilo s ostacima kaštela?

Kaštel Čepić nalazio se na samoj obali Čepićkog jezera. Malo je podataka o Čepiću u vrijeme srednjeg vijeka kad je bio u sastavu vlastelinstva Kožljak. Nasljednici Moysesa, obitelji Nikolić i Barbo godine 1525. dijele između sebe vlastelinstvo Kožljak pa je tako Čepić je došao

u posjed Giorgia Nikolića, a zatim i njegova sina Giuseppea koji je ubijen u seljačkoj pobuni u Kožljaku 1574. godine. Kaštel je naslijedila obitelj markiza Diolatevo rodom iz Riminija u Italiji. Diotalevo Diotalevi oženio se Giulianom Nikolić nekoliko godina nakon očeve smrti, a ona mu je donijela u miraz Čepić. Od tada je formirano novo malo vlastelinstvo Čepić na kojemu je sagrađena novu trokatnicu, pravokutnog tlocrta, s kulom i unutarjim dvorištem.

Za vrijeme Uskočkog rata 1612. godine mletačke čete spalile su selo Čepić. Iako je stradao u ratu, dvorac je ipak popravljen. Dapače, na Valvasorovoj grafici koja datira s kraja 17. stoljeća, prikazan je u dobro očuvanom stanju. Ruševine dvorca bile su vidljive sve do oko 1830. godine, kada je od materijala izgrađen dio ceste prema Kršanu.

Izvori:

Marijan MILEVOJ, S ove strane Učke. Plomin, Kršan, Čepić, Sušnjeвица, Kožljak, Brdo, Labin. "Mathias Flacius", 2014.

Istarski kašteli. https://www.istra-istria.hr/media/filer_public/d5/bf/d5bf7b08-9245-41a9-9826-d2c8d048f623/istarski_kasteli.pdf

DRAGUĆ

1. Kada se prvi put spominje Draguč?
2. Što je Kuća fresaka?
3. Koliko crkvice danas postoji u Draguču?

Današnji je Draguč nastao oko istoimenog srednjovjekovnog Kaštela. U obliku Dravuie, prvi se put spominje 1102. godine u darovnici Ulricha II. akvilejskom patrijarhu. Zanimljiv događaj zbio se 1294. kada grof Albert II. Gorički daruje Draguč Maingualdu iz obližnje Kaščerje

kao dio poklona za vjenčanje. Pedeset godina kasnije pripojen je Pazinskoj knežiji. Na području kaštela u 15. se stoljeću gradi župna crkva Sv. Križa, a cijelo je naselje zaokruženo obrambenim zidinama s ugaonim kulama čiju je izgradnju nadzirao venecijanski providur F. Basadonna.

Draguč je kroz povijest bio nekoliko puta razoren, a 1523. pripojen je Veneciji i od tada ima važnu funkciju pograničnog utvrđenog grada-kaštela. U to se vrijeme u pisanim izvorima Draguč dvojako pojavljuje, u njemačkim izvorima je Dragutsch, a u talijanskim Draguchi. Početak kraja za grad označava provala uskoka (1612.-1618.) a konačni udarac zadaje mu epidemija kuge. U Draguču se nalaze četiri crkve, najstarija je crkva svetog Elizeja, Crkva svete Krunice ili Gospa od Ružara sagrađena je 1641. godine i crkva Svetog Roka iz 16. st. na nekadašnjem ulazu u naselje štitila je prema vjerovanju od kuge. Danas u gradiću djeluje Kuća fresaka kao posjetiteljski centar i središte kulturne rute po freskama.

Izvori:

<https://central-istria.com/pododredista/draguc>
Istrian-Castles_HR-IT.pdf

DVIGRAD

1. Ostatci kojeg grada su vidljivi do danas?
2. Gdje su se bogate obitelji preselile za vrijeme kuge i malarije?
3. Koja je najvažnija crkva za grad-kaštel Dvigrad?

Kaštel se prvi put spominje u kasnom 9 stoljeću. Kao što i samo ime govori na tom području nalazila su se dva grada Moncastello i Castel Parentino. Gorički grofovi koji su prvi preuzeli Dvigrad i Đenovljani su vodili rat u kojem je nastradao veliki broj ljudi. Castel Parentino je

napušten u 10 stoljeću, dok su ruševine Moncastella vidljive i danas, a zapis svjedoči kako je biskup još 1650. godine blagoslovio samo tri obitelji. Do kraja 17. stoljeća kaštel ostaje prazan.

U drugoj polovici 16 stoljeća pojavile su se kuga i malarija te svi osim siromašnih obitelji se sele u Kanfanar. Današnji ostatci Dvigrada dobro su očuvani. Okružen je dvostrukim zidinama koje su povezane gradskim vratima. Kao i u stara vremena i danas Dvigradom dominira crkva Sv. Sofije. Ispred romaničke crkve, nalazi se glavni gradski trg s gradskom palačom. Dio grada služio je za vojnu posadu, a dio su koristili obrtnici, ostatak grada zauzimale su kuće za obične građane.

Izvori:

<https://www.istra.hr/hr/dozivljaji/kultura/istarski-kasteli/1160>

https://hr.wikipedia.org/wiki/Dvigrad#/media/Datoteka:Dvigrad_2018.jpg

GRADIN

1. Opiši ulogu kula.
2. Kada utvrda ulazi u sastav Mletačke Republike?
3. Od koga se sve stanovništvo Gradina trebalo braniti?

Skriveni tabor u Gradinu bio je zaštićen s dvjema kulama i zidom. Viša kula koristila se kao skladište dok je niža nadzirala ulaz. Manji dio kula i zidina sačuvan je do danas. Zidine i kule služile su za obranu od neprijatelja. Gradin je pripadao mnogim posjednicima. Car Konrad II. poklonio je feud akvilejskom patrijarhu, a 1420. godine kaštel ulazi u sastav Mletačke Republike. Selo je zbog turskih i uskočkih upada bilo opasano zidom, a o njegovom stanju pisao je i mletački revizor Vito Moresini koji je te godine putovao Istrom opisao je stanje utvrde zabrinjavajućim.

Izvor:

http://www.heartofistria.com/fileadmin/documents/brosure/kasteliHR_ITL.pdf

HUM

1. Koje se godine Hum prvi puta spominje?
2. Gdje se nalazio ulaz u kaštel?
3. Koja je bila osnovna namjena kaštela?

Srednjovjekovni grad Hum poznat je kao najmanji grad na svijetu, a spominje se već 1102. godine pod nazivom Castelu Cholm u darovnici markgrofa Ulrich II. koji je uz feud Hum darovao još neke posjede akvilejskom patrijarhu. Kaštel se nalazio na mjestu današnje crkve Uznesenja Blažene Djevice Marije. Bio je na uzvisini u gradu, pravokutna oblika, povezan radi komunikacije i zaštite dvjema ulicama s

dvojim gradskim vratima. U sam kaštel ulazilo se iznutra, iz samog grada, a vrata su sačuvana iz 1562. godine.

Njegova osnovna namjena bila je obrambena, no također je bio i sjedište feudalaca kojima je pripadao. Kaštel je kraj najvjerojatnije doživio između 1612. - 1618. za vrijeme Uskočkog rata. Cijeli grad bio je spaljen te se kaštel nikada nije obnovio. Njegovo kamenje iskoristilo se za gradnju kuća i crkve.

Izvori:

<https://www.istra.hr/hr/dozivljaji/kultura/istarski-kasteli/1162>

<https://www.istrapedia.hr/en/natuknice/1145/hum>

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Hum_chiesa.JPG
(https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/a/ac/Hum_chiesa.JPG)

LUPOGLAV

1. Iz koje godine potječu prvi pouzdani izvori koji spominju kaštel u Lupoglavu?
2. U kojem stoljeću je izgrađen novi kaštel?
3. Po kojoj obitelji je ovaj kaštel dobio ime?

Kaštel Lupoglav predstavlja važan kulturni spomenik u Istri. Imajući stratešku poziciju, kontrolirao je ključne prometnice koje su povezivale Liburniju s Istrom, Krasom i Furlanijom, te dolinu rijeke Raše s Bužeštinom. Ruševine ovog istarskog kaštela nalaze se na istaknutom položaju, na brdu Gradina na 829 metara nadmorske visine podno planinskog masiva Čičarije. Prvi

pouzdani izvori koji spominju ovaj kaštel potječu iz 1264. godine kada ga je akvilejski patrijarh predao obitelji Gorički.

Lupoglav je često mijenjao vlasnike kroz povijest, tijekom srednjeg i ranog novog vijeka bio je jedan od najvrjednijih kaštela kontinentalnog dijela Istraskog poluotoka. Godine 1634. kaštel je kupio Pompeo Brigido iz Trsta, a obitelj Brigido je kasnije napustila stari Lupoglav i izgradila novu rezidenciju. Nakon toga, stari Lupoglav je počeo propadati te je kaštel postao ruševna i zapuštena građevina. Nije poznato točno kada je stara utvrda u Lupoglavu srušena. Novi kaštel Lupoglav izgrađen je sredinom 17. stoljeća i predstavlja važan dio lokalne baštine i identiteta zajednice. Kaštel je služio kao centar upravljanja i stambeni prostor obitelji, a prostor oko njega postao je središte razvoja novog naselja u 19. stoljeću.

Izvori:

<https://zir.nsk.hr/islandora/object/unipu%3A8253/datastream/PDF/view>

<https://www.istrapedia.hr/hr/natuknice/102/lupoglav>

<https://torpedo.media/lanterna/plus/kastel-brigido--prica-o-bogotoj-proslosti-lupoglava>

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Ka%C5%A1tel_Brigido_kod_Lupoglava.JPG

MOMJAN

- 1. Zašto se Momjanski kaštel naziva i Kaštel Rota?**
- 2. Tko su još bili vlasnici kaštela?**
- 3. Kada se prvi put kaštel spominje?**

Kaštel u Momjanu nalazi se iznad rijeke Dragonje, smješten na stijeni odvojenoj provalijom od brežuljka i mjesta Momjan. Prvi put spominje 1035. godine kada darovnicom iz 1102. prelazi k akvilejskom patrijarhu. Poznat je i pod imenom kaštel Rota zbog obitelji Rota koja je bila vlasnik više stotina godina. Gradnja utvrde počinje u prvoj polovici 13. stoljeća kada ga patrijarh ustupa Devinskim grofovima. Momjanski vlasnici, obitelj Woscalca Devinskog i sinovi često su ratovali i mijenjali strane između Goričkih grofova i akvilejskih patrijarha boreći se malo za jedne, malo za druge. U Istarskom razvodu iz 1325. Woscalc se naziva pohrvaćenim nadimkom Panšpetal sluga s Momjana.

Kaštel je 1548. godine kupio Simone Rota, pripadnik obitelji Rota iz Bergama. Rota je kaštel pregradio u trapezoidan oblik s kvadratnom kulom gdje obnavlja prostorije za stanovanje, podiže kapelu Sv. Stjepana i gradi novi kameni most koji je zamijenio dotadašnji drveni pomični most. Prvotno je bila izgrađena branič-kula, do danas najsačuvaniji dio kaštela.

Godine 1880. grof Stefano Rota u obiteljskom arhivu u Momjanu pronašao je talijanski prijepis Istarskog razvoda kojeg je prepisao 9.10.1548. buzetski kanonik Zuane Senbal. Sve do njegovog napuštanja 1835. godine bio u rezidencijalnoj funkciji, da bi ga grofovi Rota prepustili zubu vremena, seleći se u udobniju palaču u selu.

Izvori:

<https://www.istra.hr/hr/dozivljaji/kultura/istarski-kasteli/1163>

<https://www.istrapedia.hr/en/natuknice/2160/kastel-u-momjanu>

MOTOVUN

1. Od koje riječi je nastalo ime Motovun i kojeg je značenja?
2. Iz kojeg stoljeća sežu najranije sačuvane motovunske zidine?
3. Što simbolizira mletački lav u Motovunu?

Motovun, gradić smješten na brežuljku, okružen plodnom dolinom rijeke Mirne i Motovunskom šumom, najbolje je sačuvana srednjovjekovna utvrda na istarskom poluotoku. Ime mu je keltskog porijekla, a nastalo je od riječi Montona, što znači grad u gori. Prvi se put spominje u listini Rižanske skupštine 804. godine.

Najranije sačuvane motovunske zidine sežu iz 11. i 12. stoljeća kada su izgrađeni visoki i čvrsti bedemi pojačani kulama. Tijekom stoljeća pojačavali su se obrambene zidine Motovuna. Početkom 15. stoljeća Motovun je već uobličen u gotičku utvrdu s novim gradskim vratima.

Glavnim prilaznim putom do jezgre naselja dolazi se kroz dvojna gradska vrata. Prva vrata nazvana kula ili porta nuova čuvaju od 1931. godine i lapidarij. Motovun je grad utvrđen snažnim zidinama kojima se danas može i prošetati. Samu jezgru krase renesansna palača-kaštel, gradska palača s ostacima romaničkih prozora, kasnorenesansna župna crkva sv. Stjepana s odvojenim zvonikom. U samom gradu nalaze se grbovi brojnih obitelji i 13 mletačkih lavova koji svjedoče o mletačkoj vlasti. Mletački lav mogao je držati zatvorenu ili otvorenu knjigu. Na stranicama otvorene knjige piše *Pax Tibi Marce Evangelista meus / Mir tebi Marko, Evanđelistu moj*, što je značilo da je vrijeme mira.

Izvori:

https://istra-istria.hr/media/filer_public/d5/bf/d5bf7b08-9245-41a9-9826-d2c8d048f623/istarski_kasteli.pdf

Istra.lzmk.hr/clanak.aspx?id=1328 Istarska enciklopedija (Izmk.hr)

Motovun. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. Pristupljeno 19.12.2023.

<<http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=42133>>.

https://commons.m.wikimedia.org/w/index.php?search=Motovun&title=&ns0=1&ns6=1&ns12=1&ns14=1&ns100=1&ns106=1&searchToken=bqc21889b0jq8uijquwr3g59#/media/File%3AKroatien_Motovun_%C3%84usseres_Torhaus.jpg

PAZIN

- 1. Kada i gdje se prvi put spominje Pazinski kaštel?**
- 2. Jesu li svi stanovnici Pazina bili slobodni i samostalni?**
- 3. Koja je zanimljivost koja se veže uz Pazinski kaštel?**

Pazinski je kaštel najveća i najbolje očuvana srednjovjekovna utvrda u Istri smještena na litici ponora rijeke Pazinčice u Pazinu. Prvi put se spominje 983. godine u darovnici cara Otona II. Godine 1533. kupuje ga Alessio Mosconi, a stanovnici Pazina imali su za ono vrijeme imali

uobičajene društvene prilike, veliki stupanj samostalnosti i slobodne, čime su se razlikovali od većine svojih susjeda (kmetova). Tlocrt kaštela ima pravokutni oblik, koji omeđuje unutrašnje dvorište. Najvažnija namjena kaštela bila je zaštita njegovih stanovnika od napada neprijatelja. Polukružna kula dodana je kaštelu nakon 1463.godine kada je prvi put u Pazinu zabilježena upotreba vatrenog oružja.

Budući da je kaštel bio korišten preko tisuću godina, konstantno se mijenjao njegov izgled. U Pazinskom se kaštelu danas nalazi Etnografski muzej Istre. Posebna je zanimljivost uz Pazinski kaštel i jamu ta da ih je glasoviti francuski pisac znanstvene fantastike Jules Verne iskoristio kao središnje mjesto radnje svojeg romana *Matijaš Sandorf*.

Izvori:

<https://www.istra.hr/hr/destinacije/pazin/dozivite/pazinski-kastel>

<https://central-istria.com/atrakcije/kultura/pazinski-kastel>

<https://www.istrapedia.hr/en/natuknice/1587/pazinski-kastel>

PLOMIN

1. Kako je Plomin prema legendi dobio ime?
2. Koje se građevine ističu u Plominu?
3. Što se nalazi na crkvi sv. Jurja i što prikazuje?

Plomin, na brežuljku iznad zaljeva, naselje je izgrađeno na temeljima nekadašnjeg histarskog i rimskog grada Flanone, a po njemu je Kvarner dobio naziv Sinus flanaticus (Plominski zaljev). Ime Plomina potječe iz starog vijeka, a legenda spominje uskočki napad 1599. godine u kojem su preživjeli samo unuka i baka odakle dolazi naziv Fianona (fia e nona).

Srednjovjekovne i renesansne obrambene zidine opasavaju

nepravilni elipsoidni grad. Urbanost se očituje u poprečnim prolazima, renesansnim i baroknim zgradama te zbijenoj strukturi. Od 13. st. Plomin je pod vlašću Akvilejskog patrijarhata, a od 15. st. Mletačke Republike. Tada postaje najizloženija mletačka utvrda na istočnoj obali Istre i mjesto brojnih sukoba. Palača Rudan i crkve sv. Jurja te Uznesenja Blažene Djevice Marije ističu se u samoj jezgri Plomina. Na crkvi sv. Jurja nalazi se Plominski natpis s reljefnim prikazom ilirsko – rimskog boga Silvana i najstariji pronađeni glagolski natpis. Srednjovjekovne zidine su sačuvane, a romanička crkva i kasnogotička građevina dodaju bogatstvo povijesnom nasljeđu Plomina.

Izvori:

<https://www.istria-krsan.com/hr/dozivi/atrakcije/kultura/721>

<https://revitas.org/hr/turisticki-itinerari/prirodne-kulturne-znamenitosti/plomin-kvarnerski-zaljev-brsec,51/plomin,133.html>

POREČ

1. Čemu je služio ovaj kaštel?
2. Tko je sve mogao boraviti u njemu?
3. Zašto je dio štala bila dio kaštela?

Kaštel u Poreču nalazi se uz crkvu, nekadašnja ljetna rezidencija porečkih biskupa u 12. i 13. stoljeću. Bila je puno nadograđivana, a današnje izdanje nastalo je u razdoblju od 14. do 18. stoljeća. Palača je bila utvrđena zidovima i kulama, a u dokumentima se spominje kao utvrda. Fragmenti obrambenog zida palače sačuvani su u potpunosti, kao i dvije romaničke kule iz 13. stoljeća. Palača je imala i brojne prostorije u kojima su boravili biskupi, posluga ili gosti, dok su se u prizemlju nalazili tijeskovi za vino i ulje, peč za pečenje kruha, cisterna za vodu te spremišta za poljoprivredne proizvode. U sklopu kaštela bila je i štala, jer su biskupi najčešće imali konje i mazge.

Izvori:

<https://www.poistri.eu/2017/10/istarski-kasteli-gradine-kasteli-u.html>

<https://www.istra.hr/hr/doziviljaji/kultura/znamenitosti/ljetna-rezidencija-poreckih-biskupa-kastel>

SVETVINČENAT

(SAVIČENTA)

1. Kada se prvi put spominje kaštel?
2. Koje su obitelji bile vlasnici kaštela?
3. Čemu je kaštel služio i opišite kako izgleda?

Kaštel Morosini-Grimani jedan je od najsačuvanijih kaštela. Savičenta se prvi put spominje 983. godine u dokumentu Otona II. kao posjed porečkog biskupa. Glavni ulaz u kaštel je na južnom pročelju, a nekada je postojao i pokretni most. U vlasništvu obitelji Castropola je od 1211. godine, a od 1384. njime vlada obitelj Morosini. Vlasništvo kaštela pripadalo je obitelji Morosini dalla Sbarra, dok se Morosina Morosini nije udala za Marina Grimanija te je kaštel pripao obitelji Grimani di San Luca. Jugozapadni kut je rezidencijalni dio, a palača je smještena unutar obrambenih bedema. Kaštel ima oblik četverokuta i dvije okrugle te jednu kvadratnu kulu.

Kaštel je bio sjedište vojne posade, a kao granična utvrda mletačkog dijela Istre kaštel je povremeno služio i kao glavno sjedište vojnih operacija u sukobima protiv Austrije. Kaštel je dvaput zahvaćen požarom, jednom krajem 16. st., a drugi put krajem Drugog svjetskog rata.

Izvori:

http://www.heartofistria.com/fileadmin/documents/brosure/kasteliHR_ITL.pdf

<https://grimanicastle.com/hr>

SVETI LOVREČ PAZENATIČKI

1. Kada se prvi put spominje Sv. Lovreč i pod kojim imenom?
2. Koja je svrha Sv. Lovreča u mletačko doba?
3. Kako se zove dužd koji je svoju karijeru započeo kao kapetan u Sv. Lovreču?

Sveti Lovreč prvi se put spominje 1030. godine kao *castrum sancti Laurentii*, a 1177. godine u ispravi pape Aleksandra III. koji potvrđuje porečkom biskupu posjede, crkve i samostane. Veneciji se predao 1271. godine, koja je već 1304. osnovala

zapovjedništvo seoskog područja za cijeli mletački dio Istre na čelu s kapetanom i sjedištem upravo u Sv. Lovreču. Glavna je zadaća kapetana bila osigurati sigurnost mletačkih posjeda prema Pazinskoj knežiji.

U vrijeme kapetana Giovannia Contarinija 1342. grade se vrlo čvrste zidine proširujući postojeće gradske bedeme prema istoku, a same su gradske zidine elipsastog tlocrta dok okolne zgrade okružuju grad u vidu prstena. Proširenje nastaje na mjestu današnje kule Fontanella izgrađene na izvoru vode i unutar zidina, a izgrađena su i gotička gradska vrata te nekoliko kvadratno povišenih ojačanja– kula. Župna crkva sv. Martina i zvonik koji se također dograđuju dodatno radi obrambene funkcije. Pedeset godina nakon što je Venecija osnovala kapetanat u Sv. Lovreču, 1354. jedan od kapetana Marin Failer postao je venecijanskim duždem, međutim zbog sukoba s venecijanskim oligarsima, najmoćnijim ljudima Venecije odlazi s vlasti.

Izvori:

<https://www.sveti-lovrec.hr/Stranica2.aspx?sid=18&sid2=47>

http://www.heartofistria.com/fileadmin/documents/brosure/kasteliHR_ITL.pdf

Search media - Wikimedia Commons

TURNINA

1. Koja je bila uloga Turnine?
2. Kako se nazivao kaštel u srednjem vijeku?
3. Jesu li se na kaštelu obavljali radovi ili je ostao napušten?

Turnina je jedan od najstarijih istarskih srednjovjekovnih kaštela čiji se ostaci nalaze 4 km sjeveroistočno od Rovinja. Snažna je obrambena kula koja se nalazi na uzvišenju od 106 metara nadmorske visine. Povjesničari i

arheolozi smatraju da je Turnina služila i za stanovanje. U početku imala je prizemlje i kat, a ostatak je nadograđen u 12. stoljeću. Služila je za smještaj kapetana i vojske, te je imala i svoju cisternu.

U srednjem vijeku kaštel se zvao *Torre di Boraso*, a o nastanku tog imena ima više priča. Prva priča nam govori da je dobio ime po rimskoj obitelji Burro, dok druga da se nazivao *Turris Voraginis* po latinskoj riječi *vorago* što znači ponor ili provalija. Vjerovalo se da je kula nastala nad podzemnim hodnicima iskopanim u živoj stijeni. Ovaj kaštel odavno je napušten, no od 2013. na njemu se obavljaju radovi te sustavna arheološka istraživanja.

Izvori:

https://www.istra-istria.hr/media/filer_public/d5/bf/d5bf7b08-9245-41a9-9826-d2c8d048f623/istarski_kasteli.pdf, <https://www.istrapedia.hr/hr/natuknice/1216/turnina>, <https://www.helloistria.com/aktivni-odmor/turnina-dobro-skrivena-tajna-rovinja/>, enciklopedija

VRSAR

1. Što se sve nalazilo u palači?
2. Je li Vrsarski kaštel imao važnu ulogu u životu ovdašnjeg stanovništva?
3. S kojeg otoka je vidljiv Vrsarski kaštel?

Vrsarski kaštel nekadašnja je palača i rezidencija porečkog biskupa koji je vladao Vrsarom od 16. do 18. stoljeća. Kroz povijest bio je sjedište Vrsarske grofovije i imao vrlo važnu ulogu u životu ovdašnjeg stanovništva i porečkih biskupa. Bio je često boravilište porečkog biskupa, osobito tijekom epidemija, ratova i ostalih

nesigurnosti. U čvrstoj utvrdi biskupi su pronalazili svoj mir i tišinu za obavljanje biskupskih dužnosti. Zanimljivo je da su se u palači nalazile preše za vino i ulje, peć za kruh, spremišta za poljoprivredne proizvode, cisterna, ali i tamnica.

Kaštel dominira siluetom Vrsara te je izvrsno vidljiv s istočnog ulaza u grad, s pučine te s otoka Sveti Juraj. Smatra se najvišom i površinom najvećom povijesnom zgradom u Vrsaru. U vrijeme opasnosti Kaštel je poslužio i kao sklonište. Kaštel je bio ograđen obrambenim zidom s romaničkim kulama, a sadržavao je i puškarnice, rezidencijalni prostor i konjušnicu.

U 19. stoljeću pripala je u vlasništvo obitelji Vergottini. Građevina je obnovljena 2001. godine te je danas u privatnome vlasništvu.

Izvori:

<https://infovrsar.com/dozivi/povijest-i-kultura/stari-grad/>

<https://www.zupavrsar.com/vrsarske-znamenitosti/vrsarski-kastel-biskupska-palaca>

<https://infovrsar.com/dozivi/povijest-i-kultura/stari-grad/vrsarski-kastel-biskupska-palaca/>

ŽMINJ

1. Koja je uloga Žminja u srednjem vijeku?
2. Kada se prvi puta spominje Žminj?
3. Što je od kula sačuvano?

Žminj je bio važna utvrda, ponajprije stoga što je kao austrijska tvrđava stajao nasuprot onoj mletačkoj u Svetvinčentu. Obrambenu ulogu odigrali su bedemi i tri kule. U 15. stoljeću podaci kazuju da su popravljene gradski bedemi te su tada izgrađene i tri okrugle kule kod ulaza u grad, dok je pravokutna kula na sjeverozapadnom kutu kaštela postojala i ranije. Žminj se prvi put spominje kao Zimino, 1178. u povelji pape Aleksandra III., a od 12. stoljeća bio je u sklopu Pazinske knežije, ali pod jurisdikcijom

porečkoga biskupa. Srednjovjekovno naselje ovalnog je tlocrta, s glavnom ulicom u smjeru sjever–jug i radijalnim ulicama koje se uspinju prema kaštelu i središnjem trgu sa župnom crkvom, izvorno okruženo bedemima i branjeno kulama. Jugozapadna i sjeverozapadna kula srušene su početkom 18. stoljeća prilikom proširenja župne crkve prema zapadu (1713.) i za gradnje njezina baroknog pročelja (1717.). Sjeveroistočna je kula srušena 1943. godine prilikom bombardiranja Žminja.

Od kaštela je danas sačuvana samo jedna kula i dio južnoga krila koji je ugrađen u župnu crkvu. Preostala kula dobila je balkon najvjerojatnije nakon Uskočkog rata 1618. godine. Zidine su naselja sačuvane na njegovu sjevernom dijelu, a popravljene su u 15. stoljeću.

Izvori:

<https://www.tzzminj.hr/index.php/zminj/kastel>

<https://www.istrapedia.hr/en/natuknice/1524/zminj>

LABIN

a)

1. Kako se zovu najstarije građevine u starom gradu?
2. Iz kojeg stoljeća potječe palača obitelji Scampicchio?
3. Kako se zove poznati teolog rođen u Labinu?

Smješten na vrhu brda grada Labina. Srednjovjekovni grad je u početku bio okružen zidinama iz 14. st., a u 16. st. okružuje se novim zidinama. Grad se ponovno širi u 18. i 19 st., kada se od zidina stvaraju stambene zgrade i palače, a izvan zidina se stvara glavni gradski trg. Stari grad obiluje kulturno-spomeničkom baštinom. Najstarije su građevine ostaci crkve sv. Justa i župne crkve. Stari grad bogat je i patricijskim palačama. Najpoznatije jesu palača obitelji Scampicchio iz 15. st., palača Franković-Vlačić, barokna palača Battiala-Lazzarini i druge. Stari grad je dom zvoniku Sv. Justa, zvonik od 35m izgrađen 1623.. Gradsko kazalište izgrađeno je 1843. U Labinu je 1520. rođen poznati protestantski teolog Matija Vlačić Ilirik.

Izvori:

<https://www.istrapedia.hr/hr/natuknice/55/labina>

<https://www.istriago.net/hr/old-town-labin/>

<https://velvet-realestate.hr/o-nama/zanimljivosti/ljepote-istre-stari-grad-labin>

Foto - Ajdin Mrkaljević

1. Koliko je visok zvonik?
2. Kada je izgrađen zvonik?
3. Kako se zove zaštitnik Labina kome je posvećen zvonik?

Zvonik Svetog Justa

Zvonik je jedna od glavnih znamenitosti Starog Labina. Visok je 35 metara i najviša je točka u starom gradu Labinu.

Nalazi se odmah pored Fortica s kojih se vidi divan pogled. Izgrađen je 1623. na ostacima crkve Sv. Justa.

Crkva potječe iz 9. - 10. St.. Sveti Just ima titulu zaštitnika Labina. Ljeti je zvonik otvoren, te se može ući i istražiti.

Izvori:

https://labinskakomuna.eu/labin/zvonik_sv_justa/

<https://www.regionalexpress.hr/site/more/labin-slavi-svog-zashtitnika-sv-justa>

<https://www.360cities.net/es/image/bell-tower-in-labin-zvonik--istria>

Foto - Ajdin Mrkaljević

KOŽLJAK

1. Objasni naziv kaštela?
2. Kada se prvi put spominje?
3. Opiši kako izgleda?

Na južnim obroncima masiva Učke uzdiže se strma litica gdje se nalazi kaštel Kožljak. Prvi se put spominje u pisanim izvorima 1102. godine među kaštelima koje je grof Ulrich II. Weimar-Orlamunde darovao akvilejskoj patrijaršiji. U prvom pisanim izvoru

spominje se pod hrvatskim imenom *losilach* ili *Giosilach*, germanskim nazivom *Wachsenstein*, a slavenskim Kožljak/Kožlak. *Wachsenstein* na hrvatskom jeziku označava liticu zbjega, liticu u koju se sklanjamo, a kožl(j)ak kozji vrh što svjedoči o stjenovitoj i nepristupačnoj poziciji samog kaštela. Vladari kaštela pripajaju si uz ime naziv *de Cosliaco* ili *de Wachsenstein* upravo iz tog razloga. Najpoznatiji srednjovjekovni vlasnici Kožljaka bile su obitelji Nikolić i Mojsijević, a novovjekovni Barbo i Auersperg.

Samom kaštelu prilazi se stubištem isklesanim u živoj stijeni. Na vrhu je rezidencijalni dio opasan zidinama s dvije polukružne kule, a podno kaštela je romanička crkva sv. Hadrijana. Zanimljiv podatak je da je uz kaštel sačuvan i zatvor. Nakon Uskočkoga rata, kroz 17. st. zapušten je i konačno napušten.

Izvori:

<https://www.istra.hr/hr/dozivljaji/kultura/istarski-kasteli/kastel-kozljak>

<https://www.istrapedia.hr/en/natuknice/1471/kozljak>

KRŠAN

1. U kojem se dokumentu iz 13. stoljeća prvi put spominje kaštel u Kršanu?
2. Za vrijeme čije vladavine kaštel dobiva oblik koji je i danas prepoznatljiv?
3. Tko su bili posljednji vlasnici kaštela?

Ovaj se kaštel prvi put spominje 1274. godine kao *Castrum Carsach* u mirovnom ugovoru između akvilejskog patrijarha i goričkog grofa. Nakon što je kaštel uništila vojska goričkog grofa, Heinrich III. Pazinski započinje s njegovom obnovom.

Početakom 14. stoljeća kao gospodar polovice Kršana pojavljuje se Henrik Pazinski. On potječe iz Pazinske plemićke obitelji Kerstlein, kojoj kaštel i gradić Kršan duguju svoje ime. Vrh strelice s Henrikova grba se i danas ističe kao grb Općine Kršan. Za vrijeme njihove vladavine kaštel je dobio karakteristike po kojima je i danas prepoznatljiv. Kroz povijest, kaštel je bio napadnut više puta, no jedini zabilježeni pad bio je onaj protiv Venecije 1508. godine, nakon čega je utvrda opet bila obnovljena. U ovom se kaštelu živjelo sve do 20. stoljeća, a smatra se da su posljednji vlasnici bili pripadnici bogate plemićke obitelji Tonetti iz Plomina. Danas je od kaštela sačuvana četverostrana kula građena na živoj stijeni, četverokutni okvir portala iz 15. stoljeća te bunarsko grlo na kojemu je istaknuta 1666. godina. U kršanskom kaštelu pronađen je i prijepis *Istarskog razvoda* iz 1546.

Izvori:

<https://www.istrapedia.hr/hr/natuknice/1495/kršan>

Kršan i Kožljak // Istarski kašteli / Josip Banić. Pula : Istarska županija, 2022. Str. 96-97.

<https://www.istra.hr/hr/dozivljaji/kultura/znamenitosti/2675>

https://commons.wikimedia.org/wiki/Category:Kr%C5%A1an_Castle#/media/File:Valvasor_-_Kr%C5%A1an.jpg

ŠUMBER

1. Po kome je kaštel dobio ime?
2. Koja je bila uloga ovog kaštela?
3. Opišite kaštel?

Kaštel je smješten na brdu iznad doline rijeke Raše u blizini Čepićkog polja. Prvi podaci o naselju datiraju iz 9. stoljeća, a sam kaštel se prvi put spominje 1260. kada akvilejski patrijarh kaštel daje u posjed austrijskoj plemićkoj obitelji Schönberg po kojoj je Šumber i dobio ime. Od 1367. godine je u sastavu Pazinske knežije te postaje graničnom utvrdom između austrijskog i mletačkog dijela Istre. Izumiranjem obitelji Schönberg, Šumber je krajem 14.

stoljeća priključen gospoštiji Kožljak.

Kaštel je okružen zidinama poligonalnog tlocrta, s dvije polukule u jugoistočnom i jugozapadnom dijelu. Zidine zatvaraju dvorište, a glavni ulaz u utvrdu nalazi se na istočnom djelu zida. S unutrašnje su strane južnog bedema ostaci dugačke i uske jednokatne palače, a još je jedna manja građevina smještena u sjeveroistočnom uglu kaštela. Renesansni dijelovi kaštela namijenjeni za stanovanje vlastele.

Izvori:

<https://www.istra.hr/hr/destinacije/sveta-nedelja/dozivate/srednjovjekovni-kastel-sumber>

<https://tibor-pula.blogspot.com/2020/04/kastel-sumber-sumberg-somberg-schonberg.html>

Foto Diego